

BÜNTETŐNOVELLÁNK A VÁDLOTTAK PADJÁN

EGYIK LEGNAGYOBB régi büntetőjogászunk, Pauler Tivadar mondta már hatvan évvel ezelőtt, a Büntetőtörvénykönyvünk miniszteri javaslatának képviselőházi tárgyalásán tartott előadói beszédében, hogy „a büntető törvények a népek közmívelődésének a hévmérői“ és hogy „a büntető törvények minőségétől hazánk bátorsága, sok tekintetben java függ“. Ez a két mondat klasszikus tömörséggel foglalja össze azokat a gondolatokat, amiket a büntetőjog és az erkölcs viszonyáról sokan egész kötetekben fejtegetnek. Az bizonyos, hogy a jog különböző ágai közül a büntetőjog áll legszorosabb kapcsolatban az erkölccsal. A Btk. tényálladáskai az illető kor és nemzet erkölcsi és jogi felfogását fejezik ki arra nézve, hogy milyen cselekményeket tekintettek akkor és ott az erkölcsileg legjobban elítélendőeknek és állami büntetéssel is sújtandóknak s a Btk-ben lefektetett büntetési rendszer tükrözi vissza leghívebben valamely kornak és nemzetnek most a kegyetlenségét, majd a humánus, emberies életszemléletét.

Ma már tisztán áll előttünk, hogy a mai emberies büntetőjognak a megszületését a XVIII. század végén az újkor (XVI—XVIII. századok) drasztikus, kegyetlen büntetési rendszere, a mindennapos akasztások, az örökös botozás és a még rettenetesebb torturás „igazságügyi kihallgatások“ (question judiciaire) és az ezek segélyével megtörtént egyes riasztó Justizmordok elleni társadalmi felháborodás váltotta ki s a lassanként uralomra jutott „emberies igazság“ eszméje teremtette meg a XIX. század folyamán.

Ez az emberies, de a társadalom védelme, a közérkölcsök erősítése és a közbiztonság megszilárdítása szempontjából is helyes és gyakorlatias életszemlélet örölte ki nagy lassan a kultúrvilág államaiban a XIX. század végén és a XX-nak az elején a fiatalkorú bűnelkövetőknek egészen külön büntetési rendszerét, velük szemben helyesen az okos megelőzésnek, a javítónevelés gondolatának az intézményes kiépítését. Magyarország különösen büszke lehet e részben a törvényeire, mert az Angliával (Children Act, 1908) egyidőben, 1908-ban megalkotott Büntetőnovellánk (1908: XXXVI. t.-c.) s a pár évvel később meghozott Fiatalkorúak bírósági külön törvénye (1913: VII. t.-c.) az azóta lefolyt negyedszázad alatt a nemzetközi kongresszusokon, a tudományos irodalomban és a gyakorlati szakörökben mindenütt mint a legjelesebb alkotás van elismerve s a mi javítónevelő-intézeteink és a fiatalok fogháza nevű új intézményünk sok külállamban talált utánzásra.

És mégis ma mit tapasztalunk? Azt, hogy ezek a kitűnő törvényeink a mai magyar társadalom szemében a vádlottak padjára kerültek s a közelmúltban egyes megtévelyedett fiatalok által elkövetett borzalmas bűneseteket a laikus közönség a Büntetőnovella teher-számlájára hajlandó felírni. A laikus „közvélemény“ ítélőszéke ezeknek a súlyos bűneseteknek az egyik főokát büntetőtörvényeink enyhességében, különösen az említett Büntetőnovella túlhumánus szabályaiban s e mellett a bíróságok lágyszívűségében látja s az orvosszert a régi jó idők „elrettentő“ büntetéseinek visszaállításában keresi, akasztófát sürget a „gyilkos gyermekekre“ s vesszőt a rakoncátlan fiatalokra.

Bármennyire érhető a tisztességes társadalom felháborodása egy-egy rémes gyilkosság felett, a büntetőjog visszafejlesztésének ily inaugurálása csak sajnálatos visszfénye a világháború utáni még mindig tartó s a gazdasági válságok által folyton fokozott általános idegességnek, az erkölcsi dekadenciának, mely korunkat szomorúan jellemzi. A büntetőbíróságok lágyszívűsége feletti panasz, a büntetőtörvények szigorítása iránti követelődés egy kellően meg nem fontolt alaptalan jelszó, mely a büntetőtörvények és a bírói gyakorlat nem kellő ismeretéből fakad.

A büntetőjogász szemszögéből nézve a kérdést, legalább is túlzottnak kell mondani úgy a kriminalitásnak általában ily pesszimiztikus megítélését, mint különösen a fiatalkorú bűnelkövetők lágykezű elintézésének a vádját. A büntetőjogász nemcsak a szenzációt hajszólo napilapok által rikítóan kiszínezett rendkívüli bűneseteket nézi, de százával ismeri a laikusok által el sem képzelt körmönfont ravaszszággal, majd vad kegyetlenséggel elkövetett más súlyos büntetteket is. Bármennyire sötétnek látjuk azonban mi is a kriminalitás mai kórképét, hangsúlyoznunk kell, hogy szabályt vagy következtetést sohasem egyes kivételes esetekből szoktunk levonni, a kriminalitás irányát, romlását vagy javulását is nem ilyen rendkívüli esetekre, hanem a nagy számokra, az összkriminalitás alakulására kell alapítanunk.

A bűnügyi statisztika megalapítójának, Quetelet-nek, immár egy század óta axióma gyanánt ismert tétele szerint a bűnelkövetés a modern társadalomban is egy rettenetes, de elkerülhetetlen adó, mely minden évben, szinte törvényszerű mennyiségben előjön s amelyet amint a régiek nem tudtak eltüntetni a szörnyűnél szörnyűbb kivégzésekkel, a gályarabsággal és a sablonossá vált 25 botokkal, úgy a modern kultúrállamok sem képesek a mai emberies büntetési eszközökkel sem és előreláthatóan századokig nem lesznek képesek végleg megszüntetni, legfeljebb csökkenteni és visszaszorítani.

A fejlődés iránya és az örvendetesnek mondható haladás e részben azonban az, hogy a súlyos bűnesetek, az ú. n. büntettek az utolsó félszázadban mindenfelé erősen apadnak és csak a kisebb súlyú bűncselekmények, az ú. n. vétségek és kihágások szaporodnak. Az igaz, hogy ezek aztán abnormális mennyiségben. Egy francia statisztikus, Yvemés szerint Franciaországban a büntettek száma a múlt század végén felére lecsökkent, ellenben a „kis kriminalitás“ 60 év alatt a háromszorosára emelkedett.

A világháború alatt a kriminalitásnak ez a kórképe sok tekintetben alaposan eltolódott — érthető okokból —, a háború befejezte s az azutáni forradalmas idők lezajlása óta azonban a fejlődés ismét az említett irányban halad. A nagy büntettek száma egészében véve nem szaporodik, sőt lassan csökkenőben van, ellenben erősen szaporodik a kisebb súlyú bűncselekmények, különösen a kihágások száma, aminek egyik tényezője azonban a rengeteg új törvény és rendelet, melyek folyton gyártják az újabb és újabb vétségek és kihágások tényálladékait.

A fejlődésnek ezen iránya mellett pedig nincs okunk kétségbeesni és a régi világ hátborzongató büntetései után kiáltozni. A kis kriminalitás, bármennyire kárhóztatandó és elítélendő úgy erkölcsi, mint jogi szempontból, mégsem jelent oly nagyfokú társadalmi veszedelmet, hogy annak megfékezése végett szakítanunk kellene az utolsó másfél század emberies büntetési eszközeivel s a közép- és az újkor kegyetlen rendszerét kellene visszakívánnunk. A vétségek és a kihágások elkövetőire úgy az igazságos megtorlás, mint a védekezés, a megelőzés érdekében legtöbbször elegendő a megfelelő pénzbüntetés, nagyobb bűnösség esetén a fogház, amit azonban ily kisebb bűncselekmények miatt sohasem összezárással, hanem magánelzárásban kellene végrehajtani, hogy nagyobb súlya legyen.

A nagy kriminalitás ellen, ami ha lassan apad is, de kétségtelenül igen súlyos társadalmi és állami veszedelmet jelent ma is, a büntetőjog hivatásos munkásai is feltétlenül szükségesnek tartják a nagyobb szigor. Mi legyen azonban ez a nagyobb szigor, ez az, amire nézve szöges ellentétben vagyunk a laikus követelésekkel. A modern büntetőjog egyes kivételes szenzációs esetek miatt — amik mindig voltak és mindig lesznek, s amiknek elintézésére, ha csakugyan elengedhetetlen a legvégső szigor, ott van ma is a halálbüntetés a Btk-ben és ott van a Második Büntetőnovellában (1928. évi X. t.-c.) a „megrögzött“ büntetésekre a határozatlan tartamú (tehát szükség esetén élethossziglanra) beutalás a „szigorított dologházba“, — nem adhatja fel a legmagasztosabb erkölcsi eszmére, az emberiség gondolatára épített mai szabadságvesztésbüntetési rendszert, melynek kivívása legnagyobb elmék sok évszázados küzdelmébe került. Hogy ez az emberies büntetési rendszer gyakorlatilag is bevált és sokkal alkalmasabb a büntettek csökkentésére, mint a régi, kegyetlen testi büntetések voltak, erre legmeggyőzőbb példa a gyakorlatiaskodás mintaképének tekintett Anglia, ahol a XIX. század közepéig sűrűn alkalmazott halálbüntetés és a „transportation“ rendszerével való felhagyás után az emberiesen berendezett börtönökkel és a nagyszámú javítóintézetekkel sikerült elérni, hogy az utolsó félszázad alatt a nagy büntettek állandóan fogynak, úgyhogy a lassanként megüresedett fegyházak jórészt be kellett szüntetniük.

Ugyanez a fejlődésnek az iránya a mai kriminalitás egyik legsötétebb pontjául tekintett fiatalokú bűnelkövetőknél is. A súlyos bűnesetek száma itt is lassan de biztosan apad, csak az apróbb cselekmények szaporodnak. Igazolja ezt az az egy adat, hogy míg 1921-ben 987 fiatalokút kellett fogházba küldenünk nagyobbsúlyú bűncselek-

ményeik miatt, addig 1930-ban már csak 787-et. Még megnyugtatóbb a másik adat, hogy összevéve a súlyos és az enyhe eseteket, egészben is apad a fiatalok kriminalitása. 1921-ben az összes elítélt fiatalok száma 7197 volt, míg 1930-ban 4995.

Mit jelent ez a két adat?

Azt, hogy a fiatalokúakra ma fennálló büntetőtörvényünk, az 1908-ban megalkotott nagyszabású reformtörvény, a Büntetőnovella, teljesen bevált s az ezáltal erőteljesen felkarolt javítónevelési rendszer egészben véve sikeresnek és áldásosnak tekinthető.

A laikusok nagyrésze abban a téves hiszemben van, hogy a Büntetőnovella csak enyhe büntetéseket ismer, legfeljebb egy-két havi fogházat enged a fiatal bűnelkövetőkre kiszabni és ott is csak simogatjuk, tyúkkal-kaláccsal traktáljuk őket. Ez nagy tévedés. A mi Büntetőnovellánk, mely még mindig egyike a legjelesebb európai hasontárgyú törvényeknek, a fiatalokú bűnelkövetőkre nézve is az egyénesítés elvéből indul ki. Hiszen a fiatal bűnelkövetők között is élesen megkülönböztethető jellemcsoportok vannak. Egészen másként ítélandó meg és kezelendő a csak pajkos, a gyerekes csínyekre hajlandó, de alapjában nem romletterkölesű gyermek és fiatalokú, mint a rosszhajlamokkal terhelt, erkölcsi nihilizmusban felnőtt vagy éppen bűnelkövetésre nevelt, gyökerében elrontott ifjak csoportja. Teljesen más intézkedést igényel az elhagyatott, az elhanyagolt nevelésű, vagy éppen mártír gyermek, mint a szüleivel dacoló, csavargó, betörőbandákat alapító fiatalok és az autós apacsok csapata.

A Büntetőnovella számolt ezekkel a különbségekkel és a bírói dorgálástól s a pártfogó felügyelete alá helyezéstől kezdve egész sorozatát írja elő a bíró által tehető szigorúbb intézkedéseknek is, fel a 21-ik életévig terjedő javítóintézeti s a 15 évig terjedhető fogházba-utalásig. 15 évi fogház pedig — mégha ezt a fiatalok külön fogházát egy szigorított javítóintézet gyanánt szervezzük is — az ott alkalmazott szigorú munkakötelezettséggel talán csak elegendő szigor jelent s elég védelmet nyújt a legveszedelmesebbnek ítélt fiatal bűnelkövető ellen s egyben megfelelő teret ad arra, hogy a végrehajtó hatóságok az illetőnek jellege átalakítását a lehetőségig keresztülvihessék. Kell-e hát ennél nagyobb szigor? Hiszen a gyermekek és fiatalok akasztásával a gyakorlatias Anglia is felhagyott (igaz csak a XIX. század vége felé) s az emberiség eszméje nevében valóban a legélesebben kell tiltakozni a célszerűsködés ilyen tévelygése ellen.

De éppúgy tiltakozni kell a laikusok által annyiszor visszakívánt vesszőzés gondolata ellen is. Az angol Children Act, 1908. ugyan még fenntartja ezt az „olcsó“ fenyítési eszközt, de az alsóház 1922-ben már eltörlése mellett nyilatkozott s csak a felsőház aggályoskodása tartja még függőben ott is végleges eltörlését. A mi Büntetőnovellánk azonban elvi és gyakorlati okokból mellőzte ezt a kétélű eszközt. Amennyire helyes és üdvös lehet, ha a szülő rövidesen hátbauti az éretlen csínyen rajtakapott vagy rendetlenkedő gyermekét, éppoly céltalan és visszafelé süllhet el a fiataloknak bírói ítélettel elrendelt és hivatalosan foganatosított vesszőzése, ami csak megkeményíti az illető lelkületét, esetleg egész életére dacossá, elkeseredetté teszi,

tehát nemhogy felemelné, de erkölcsileg eldurvítja. Semmi okunk, hogy a néhány kivételes rémes eset hatása alatt eltérjünk a Deák Ferencek és Irányi Dánielnek nemes hagyományától s az 1871. évi 52. t.-c.-től, mely a testi fenyíték minden alakját eltörölte hazánkban. S nem szabad eltérnünk az 1908. évi korszakos Büntetőnovellánk modor, emberies, egyben gyakorlatias vezéreszméjétől, melyet Balogh Jenő (e törvény szövegezője) így fejezett ki, hogy a fiatalok kriminalitásának növekvését nem deressel és nem bitófával fogjuk visszaszorítani, hanem — nevelési eszközökkel.

Nem a mai büntetési rendszer szigorítására van tehát szükség, hanem annak szigorú, lelkiismeretes végrehajtására. A jól berendezett és helyesen foganatosított javítóintézetekkel és a fiatalok részére felállított külön fogházakkal lehet legbiztosabban visszaszorítani a fiatalok bűnözését s általában az összkriminalitást. Kitűnő példa erre Anglia, melynek nagyszámú javítóintézetei és a fiatalok részére berendezett ú. n. Borstal intézetei eredményezték a bűnelkövetések apadását. A mi javítóintézeteink és a fiatalok külön fogháza nevű intézeteink rendszere ellen sem tehető kifogás s csak azok helyes foganatosítására kell ügyelnünk, amit az erre kirendelt hatóságok lelkiismeretes gondossággal végeznek is.

A továbbfejlesztés tehát csak a Büntetőnovella javítónevelési rendszerének a tökéletesítése, továbbépítése jegyében képzelhető. Részemről három ponton látnék szükségesnek ilyirányú reformot, mely a szigorítási óhajokat is kielégíthetné. Kívánatos lenne a fogházba utalandó, tehát a legveszélyesebb jellemű fiatalok bűnözőt nem meghatározott időre, hanem úgy, miként az angol Borstal-intézetben, a mi javítóintézeteinkben és az ú. n. szigorított dologházainkban történik, határozatlan tartamú időre utalni oda. A fiatalok külön fogháza ugyanis, éppúgy mint az északamerikai Reformatory és az angol Borstal-intézet, lényegében egy szigorúbbfajta, jellemet átalakító javítóintézet, melybe a serdültebbkorú fiatalok (adult juvenils) helyeztetnek el. A jellemátalakítás, a valódi erkölcsi javítás pedig mindig hosszabb időt igényel. Nincs tehát értelme a romlott erkölcsű fiatalokat, ha nagyobb szigorú követelő bűncselekményt követtek el, 15 napi (ez a végső minimum), vagy egypár havi fogházra ítélni. Ide legalább is hathavi (esetleg egyévi) minimummal történjék a beutalás, a benn-tartás pedig mindig a teljes megjavulás, vagyis a jellemátalakítás bekövetkeztéig tartson; legfeljebb a benn-tartás legvégső határát kell a törvényben megállapítani. Ez maradna a mai 15 év.

Másik reformkívánságom pedig, hogy ne csak a 18 éven aluliakat, de a 18—21 év közötti bűnelkövetőket is, ha a bíróság nem látja a felnőttek fegyházába küldendőknél, de viszont hosszabb tartamú javításra, jellemátalakításra szorult egyéniségüket megállapítja, szintén határozatlan időre utaltassa be a fiatalok külön fogházába (és pedig ezen a legfelső korosztály számára külön kijelölt intézetbe). A férfi, illetve női korba átlépés ideje a legveszedelmesebb kor kriminológiai szempontból. Viszont ebben a korban lévők sem tekinthetők még az erkölcsi átalakításra alkalmatlanoknak. Ez a reform csak továbbépítése lenne a Büntetőnovella 27. §-ában foglalt annak a helyes ren-

delkezésnek, hogy a bíróság a fogházra elítélt 18—21 évesekre ma is elrendelheti, hogy ezt a büntetésüket a fiatalok fogházában töltsék ki.

Végül követendőnek tartom az angol 1908-i Children Act-nak azt a gondolatát is, hogy megfelelő külön büntetési tételeket írjunk elő azokra a szülőkre vagy gyermekgondozókra, akik a gondviselésük alatt álló gyermekeket vagy serdületlen ifjakat sanyargatják, kínozzák vagy ezek nevelését rosszakarattal elhanyagolják. Északamerikában évtizedekkel ezelőtt alakultak „gyermekkínzás elleni“ egyesületek, melyeknek áldásos tevékenységét nem lehet eléggé dicsérni. Mi még csak az állatkínzás elleni egyesületekig haladtunk.

Az elhagyatott, az elhanyagolt nevelésű és a már züllésnek indult gyermekek és fiataloké, valamint az anyagi és erkölcsi válságba jutott családok szeretetteljes felkarolása, tevékeny gyámolítása és felsegélyezése az erre vállalkozó vagy hivatalosan kirendelt külön szervek (pártfogók, pártfogó tisztviselők, szociális gondozók) által, vagyis a patronázs lelkiismeretes gyakorlása a társadalom és az állam részéről a legüdvösebb és leggyakorlatiasabb módszer a fiatalkorúak bűnözése és az összkriminalitás növekvésének megelőzésére és csökkentésére. Sajnos, ezt a nemes emberbaráti mozgalmat, a cselekvő ember-szeretetnek ezt a magasztos és gyakorlatias kötelességét, mely a háború előtt, éppen a Büntetőnovella reformjai alapján nálunk is a legszebben megindult, a háború utáni gazdasági összeomlásunk teljesen megbénította, szinte visszafejlesztette. Szintén egy adat mai társadalmunk erkölcsi hanyatlására, hogy a negyedik országos patronázs-kongresszusunkat, melyet 1914 szeptemberében kellett volna Kolozsvárt megtartanunk, 20 év alatt sem tudtuk összehozni. Talán a mostani riasztó bűnügyi esetek, melyek mind egy-egy erkölcsi válságba jutott családi élet összeomlásának az eredményei, alapos mementó lesznek arra, hogy a patronázs gondolatot, mint a családok erkölcsi züllésének ellenszerét, ismét melegebben felkaroljuk.

FINKEY FERENC